

کاربرد آزمون‌ها در روان‌شناسی شناختی

(رشته روان‌شناسی)

www.ketab.ir

دکتر حسین زارع دکتر حسن عبدالله‌زاده

سرشناسه

زارع، حسین، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدید آور

کاربرد آزمون‌ها در روان‌شناسی شناختی / حسین زارع، حسن عبدالله‌زاده؛

ویراستار علمی مجید صفاری‌نیا.

مشخصات نشر

تهران: دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری

دوازده، ۲۲۶ ص: مصور، جدول، نمودار.

فروست

دانشگاه پیام‌نور، ۲۱۲۶. گروه روانشناسی؛ ۱/۷۷

شابک

978 - 964 - 14 - 0173 - 5

وضعیت فهرست نویسی

فیا.

یادداشت

واژه‌نامه.

یادداشت

کتابنامه.

موضوع

روانشناسی شناختی - آزمون‌ها - آموزش برنامه‌ای

شناسه افزوده

عبدالله‌زاده، حسن، ۱۳۵۷-

شناسه افزوده

دانشگاه پیام‌نور

رده بندی کنگره

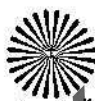
۱۳۹۳ ۵۲۰/۱۲۰۱ B۲۲۰

رده بندی دیویی

۱۵۳

شماره کتابشناسی ملی

۳۷۲ - ۱۹۳

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

کاربرد آزمون‌ها در روانشناسی شناختی

مؤلفان: دکتر حسین زارع - دکتر حسن عبدالله‌زاده

ویراستار علمی: دکتر مجید صفاری‌نیا

تهیه و تولید: مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام‌نور

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ اول بهمن ۱۳۹۳

شابک: ۵ - ۱۷۳ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0173 - 5

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی‌های دانشگاه پیام‌نور مجاز می‌باشد و فروش

آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام‌نور است. تولید، کپی یا خلاصه‌برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از مرکز چاپ و توزیع دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می‌گیرند.)

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میراث عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پرمار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گلّه و ناخشنودی نمودند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان، تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب

پیشگفتار

۴

فصل اول: اندازه‌گیری در روان‌شناسی شناختی

هدف‌های یادگیری

۶

۶

اهمیت و شرایط اندازه‌گیری در روان‌شناسی شناختی

۶

اندازه‌گیری آسیب‌های شناختی

۵

نشانه‌های روانی مرتبط با شناخت

۹

خلاصه

۱۱

منابع

۱۲

فصل دوم: آزمون‌های توجه

هدف‌های یادگیری

۱۵

۱۵

مقدمه

۱۵

آزمون استروپ

۱۸

آزمون استروپ هیجانی

۲۲

آزمون دات پروب

۲۳

نرم‌افزار آزمون عملکرد پیوسته

۲۵

نرم‌افزار آزمون دقت متمرکز و پراکنده

۲۸

آزمون توجه و جستجوی دیداری

۲۸

آزمون دسته‌بندی کارت‌های ویسکانسین

۳۰

خلاصه

۳۲

منابع

۳۳

۳۷	فصل سوم: حافظه
۳۷	هدف‌های یادگیری
۳۷	مقدمه
۴۱	آزمون بازشناسی
۴۲	اندازه‌گیری حافظه روزمره
۴۷	آزمون حافظه شرح حال (سرگذشتی)
۴۹	مصاحبه حافظه شرح حال
۵۰	اندازه‌گیری خاطرات برجسته یا حافظه فلاش بالب
۵۲	اندازه‌گیری حافظه آینده‌نگر و گذشته‌نگر
۵۷	آزمون حافظه بینایی بتون
۵۸	آزمون یادگیری شنوایی کلامی ری
۶۰	اندازه‌گیری حافظه کاری
۶۲	آزمون سیمون ۱ و ۲
۶۲	اندازه‌گیری حافظه بازشناسی
۶۵	اندازه‌گیری حافظه فعال
۷۴	تکلیف یادآوری و برآورد فراوانی کلمات
۷۵	خلاصه
۷۶	منابع
۸۱	فصل چهارم: فراشناخت و فراحافظه
۸۱	هدف‌های یادگیری
۸۱	مقدمه
۸۴	پرسشنامه فراشناخت MCQ-65
۸۹	پرسشنامه فراشناخت MCQ-30
۹۱	پرسشنامه آگاهی فراشناختی از راهبردهای مطالعه
۹۴	پرسشنامه حافظه چندعاملی (فراحافظه) MMQ
۱۰۰	خلاصه
۱۰۱	منابع
۱۰۳	فصل پنجم: استدلال، حل مسئله و خلاقیت
۱۰۳	هدف‌های یادگیری
۱۰۳	مقدمه
۱۰۸	تکلیف انتخاب واسون
۱۱۲	پرسشنامه استدلال منطقی
۱۲۳	پرسشنامه استدلال تورپ
۱۳۷	آزمون استدلال پروکتور و گمبل
۱۴۷	پرسشنامه حل مسئله پارکر
۱۴۹	پرسشنامه شیوه‌های حل مسئله کسیدی و لانگ
۱۵۳	پرسشنامه تجدیدنظر شده حل مسئله اجتماعی (SPSI-R)

۱۵۵	آزمون حل مسئله اخلاقی (CPS) باسادر
۱۵۸	آزمون خلاقیت ژان-لویی سلیه
۱۶۲	خلاصه
۱۶۳	منابع

۱۶۷	فصل هشتم: قضاوت و تصمیم‌گیری
۱۶۷	هدف‌های یادگیری
۱۶۷	مقدمه
۱۷۰	پرسشنامه سبک‌های تصمیم‌گیری
۱۷۳	آزمون قضاوت اخلاقی (Mjt)
۱۸۸	خلاصه
۱۸۹	منابع

۱۹۱	فصل نهم: آزمون‌های بالینی و عمومی مرتبط با شناخت
۱۹۱	هدف‌های یادگیری
۱۹۱	نیاز به شناخت
۱۹۴	همجویشی شناختی
۱۹۷	بار شناختی
۲۰۲	پرسشنامه کنترل فکر
۲۰۶	ادراک ریسک
۲۱۰	آزمایش غربال‌گری ظرفیت شناخت یا CCSE
۲۱۴	نظم جویی شناختی هیجانی
۲۱۷	آزمون تشخیص توانایی‌های شناختی میکرو
۲۱۹	خلاصه
۲۲۱	منابع

۲۲۳	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۲۵	واژگان انگلیسی به فارسی

پیشگفتار

روانشناسی شناختی، شاخه‌ای از روان‌شناسی است که به مطالعه فرایندهای ذهنی شامل چگونگی تفکر، درک، یادآوری و یادگیری در افراد می‌پردازد. شناخت به توصیف، اکتساب، ذخیره‌سازی، تبدیل، و کاربرد دانش می‌پردازد. مدت‌های زیادی اندازه‌گیری شناخت به دلیل عدم عینیت از حوزه روان‌شناسی کنار گذاشته شد. با گسترش انتقادات به رفتارگرایی و علاقه به تحقیق و اندازه‌گیری در حوزه شناخت، در کنار پیدا شدن شواهد زیستی زمینه مناسبی برای تحقیقات روان‌شناسی شناختی فراهم آمد. در این میان نیاز به ابزارهای علمی برای اندازه‌گیری شناخت و موضوعات مرتبط با آن به شدت احساس شد.

هدف اصلی آزمون‌های شناختی، اندازه‌گیری توانایی شناختی افراد است. از دیدگاه اتکینسون و همکاران^۱ (۱۳۸۷) این توانایی‌ها شامل فرایندهای ذهنی پیچیده شامل هوش، زبان، ادراک، حافظه، استدلال، تصمیم‌گیری و حل مسئله می‌باشند. با توجه به اینکه در این کتاب آزمون‌های مختلفی ارائه و معرفی می‌شوند لازم است محققان با برخی مفاهیم و اصطلاحات روان‌سنجی آشنایی داشته باشند. زیرا در پژوهش‌های علمی ابزار تحقیق باید ملاک‌های روان‌سنجی لازم را داشته باشد. معمولاً ابزار هر تحقیقی متناسب با هدف‌ها و نیاز هر موضوع تحقیقی انتخاب می‌شود و همان‌طور که قبلاً بیان شد موضوعات مورد بررسی مبتنی بر نظریه‌ها هستند، آزمون‌های معتبر نیز بر پایه نظریه‌های

معتبر طراحی می‌شوند. این چارچوب نظری مسیر تحقیق را مشخص می‌کند. آزمون‌گران باید از عوامل زیادی که بر کیفیت داده‌های آزمون تأثیر می‌گذارند، آگاه باشند. این عوامل شامل ویژگی‌های روان‌سنجی آزمون، توانایی آزمون‌گیرنده و عوامل متعددی که در نحوه اجرای آزمون بر آزمودنی تأثیر می‌گذارد، می‌شود. تمرین و تلاش خوب در انجام آزمون و ارزیابی با کیفیت تحت تأثیر انگیزه آزمودنی نیز می‌باشد. آزمودنی می‌تواند در مقابل چیزی که از او خواسته شده است، تلاش بیشتر یا کمتری انجام داده یا اصلاً تلاش نکند. بخشی از تخصص یک آزمونگر شامل دانش وی از عوامل تحریف‌کننده پیامدهای تلاش شناختی (مثل: اختلالات، خستگی، مشکلات عصب‌شناختی، نگرش به خودکارآمدی، عدم آشنایی به شرایط آزمون) و اینکه چطور این عوامل را شناسایی و آنها را در آزمون کنترل کند، می‌باشند (انجمن روان‌شناسی انگلستان، ۲۰۰۹).

با گسترش علوم و فناوری‌های جدید استفاده از نرم افزارها برای اندازه‌گیری توانایی‌های شناختی رو به افزایش هستند. آزمایشگاه‌های مجازی هم به صورت لوح فشرده و هم به صورت برخط در اینترنت در دسترس می‌باشند. نمونه مفیدی از آزمایشگاه مجازی در کتاب روان‌شناسی شناختی استرن برگ ترجمه خرازی و حجازی (۱۳۹۲) معرفی شده است. از دیگر منابع ارزشمند مرتبط با موضوع این کتاب نرم‌افزار CogLab است که در کتابی با عنوان آزمون‌های روان‌شناسی شناختی فرانسیس، نیس و فن هورن ترجمه مکوند حسینی، صباحی، قربانزاده و رفیعی‌ها (۱۳۹۰) ارائه شده است. ممکن است آزمون شناختی در محیط پزشکی - بیمارستانی، قضایی، آموزشی یا استخدامی انجام شود و یا صرفاً برای انجام پژوهش مدنظر باشد. توجه به این موضوع نیز مهم است زیرا در محیط قضایی انگیزه برای فریفتن بیشتر است. نتایج آزمون‌های شناختی هم برای افراد و هم برای سازمان‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است. روان‌شناسان تعهد اخلاقی و حرفه‌ای دارند که امنیت آزمون را چه از نظر محتوا و چه از نظر نتایج و دستورالعمل اجرا حفظ کنند. همچنین باید تلاش شود تا آزمون‌های غیرضروری و نامعتبر شناختی منتشر نشود. مهم است که کارشناسان و متخصصان

استفاده‌کننده از این کتاب به این موضوع توجه کنند که نتیجه‌گیری و تفسیر از هر آزمون نیازمند مهارت و داشتن اطلاعات پایه است. بنابراین حتی در صورت این آمادگی نظری و حرفه‌ای از تفسیرهای غیرکارشناسی برای دیگران خودداری شود.

در فصل اول کتاب برخی مباحث نظری و کاربردی درباره اندازه‌گیری شناختی مطرح شده است. در فصل دوم آزمون‌های مربوط به توجه مطرح شده است. در فصل سوم انواع آزمون‌های حافظه معرفی شده است. مقیاس‌های فراشناخت و فراحافظه در فصل چهارم ارائه شده است. استدلال، حل مسئله و خلاقیت از دیگر مباحث مهم هستند که در فصل پنج مقیاس‌ها و روش‌های اندازه‌گیری آن مورد بررسی قرار گرفتند. در زمینه قضاوت و تصمیم‌گیری مقیاس‌های کمی در دسترس است با این حال مؤلفان کتاب چند مقیاس علمی که در ایران مورد استفاده قرار گرفته است را معرفی و ارائه کرده‌اند. برخی مقیاس‌ها هستند که به خاطر خاص بودن یا بسیار جامع بودن آن در قالب یک فصل نمی‌گنجد. از این رو مؤلفان در فصل آخر چند نمونه از پرسشنامه‌های پرکاربرد را تحت عنوان مقیاس‌های بالینی و عمومی شناختی ارائه کرده‌اند. در داخل فصل‌ها سؤالاتی برای تفکر و موضوعاتی برای پژوهش ارائه شده است تا هم توجه خوانندگان را به کاربردهای هر مقیاس جلب کند و هم مسیر جدیدی برای تحقیقات آینده برای محققان و دانشجویان فراهم آورد.

علی‌رغم اینکه نویسندگان کتاب سعی کرده‌اند با دقت فصل‌ها را گردآوری کنند با این حال احتمال خطا در مطالب وجود دارد. پیشاپیش از همه محققان و به‌ویژه دانشجویانی که موارد مبهم و سؤال برانگیز کتاب را از طریق ایمیل به نویسندگان اطلاع می‌دهند، تشکر می‌کنیم.

مقیاس‌های روان‌شناسی شناختی دامنه گسترده‌ای دارند؛ بنابراین، در این کتاب امکان ارائه همه مقیاس‌ها و ابزارها وجود نداشت. علاوه بر این سعی شده است برخی ابزارهای معروف و شناخته شده‌ای که قبلاً در دیگر کتاب‌ها به تکرار ذکر شده‌اند در این کتاب ارائه نشوند. همچنین نویسندگان کتاب مشتاقانه آماده دریافت مقیاس‌های جدید حاصل از تحقیقات علمی محققان برای ارائه در چاپ‌های بعدی کتاب هستند.

بخش عمده مقیاس‌های معرفی شده به‌وسیله نویسنده اول این کتاب، به

فارسی‌زبانان معرفی شد که از این جهت می‌تواند مبدأ بسیاری از پژوهش‌ها باشد.
معرفی ابزار بومی جهت مؤلفه‌های شناخت بومی از ضروریات است که امیدواریم در
آینده نزدیک در کشور عزیزمان رشد کافی یافته باشد. انشاءالله

دکتر حسین زارع

H_zare@pnu.ac.ir

دکتر حسن عبدالله‌زاده

Abdollahzadeh2002@yahoo.com

(زمستان ۱۳۹۳)

www.ketab.ir